

УДК 347

DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2021.15.18>

Лещенко О.В.

кандидат юридичних наук,

адвокат,

керуючий партнер «Адвокатського об'єднання

«Лещенко, Дорошенко і партнери»

<https://orcid.org/0000-0003-3103-6383>

ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Велика Британія має довгу та різноманітну історію свободи, починаючи її від Великої хартії вольностей в 1215 році, Закону Білля про права 1791 року, а також Закону про роботу-торгівлю 1807 року до Закону про представництво народу 1918 року. Сьогодні правове регулювання прав людини у Великій Британії здебільшого здійснюється на підставі законів, підзаконних правових актів м'якого права та державних програм. Так, у 1998 році був прийнятий Закон Великобританії про права людини (HRA), який на сьогодні є найважливішим правовим джерелом регулювання публічно-правових спорів стосовно прав громадян. Він дає змогу захищати права в судах Великобританії та змушує громадські організації, включаючи уряд, поліцію та місцеві ради, ставитися до всіх однаково, справедливо та поважно. Закон приводить в дію права, викладені в Європейській конвенції з прав людини. Ці права називаються Конвенційними правами.

Сьогоднішня ситуація у Великобританії суттєво відрізняється від тієї, що була ще 10 років тому, включаючи дотримання прав людини. Сполучене Королівство спочатку оголосило Brexit – вихід із Європейського Союзу в січні 2020 року, а потім зіткнулося з проблемами охорони здоров'я та економічними проблемами пандемії Covid-19. Відповідь уряду на ці обидві події підкреслила його готовність відмовитися від прав людини заради політичної доцільності.

Варто зазначити, що сучасна політично-правова сфера Сполученого Королівства

має низку проблем щодо використання законів, які регулюють суспільні відносини стосовно прав людини і громадянина. Сьогодні у Великій Британії існує чотири політико-правових явища, які є надважливими для подальшого політично-правового розвитку громадських організацій.

Перша – це політика жорсткої економії, яка означає, що гранто-отримувачі (державні програми та деякі громадські організації) постійно перебувають під зростаючим тиском від зростаючої кількості людей, які стикаються з дискримінацією та суспільною нерівністю. Загальне зменшення витрат на правову допомогу у Великій Британії негативно вплинуло на дітей, мігрантів і біженців, а також на людей із вразливих суспільних груп [1]. Проведені нещодавні дослідження підтвердили, що благодійні організації, як і раніше залишаються зосередженими виключно на підтримці окремих осіб, а суспільство, все більше усвідомлюючи системність цих проблем, шукає нові шляхи їх вирішення [2]. Численні дослідження також показали, як скорочення видатків вплинуло на велику частину системи адміністративної юстиції та послуг, що надаються юридичними фахівцями, а також доступність вразливих груп населення до системи правосуддя [3].

Репатріація політики та регулювання відносин з ЄС для Сполученого Королівства є другим політично-правовим явищем. Репатріація є відносно новим викликом для Великобританії, в якому існує ризик регресу з точки

зору захисту прав людини та суспільної рівності. Вже сьогодні спостерігається політична та суспільна невизначеність щодо положень Brexit – законопроекту про вихід з ЄС, та разом із цим зростає суспільне занепокоєння, особливо щодо запропонованого виключення Хартії основоположних прав і свобод із збереженого законодавства ЄС [4]. Однак процес Brexit також може надати нові можливості для громадського сектору. Є деякі незавершені дослідження щодо потенційного позитивного впливу Brexit на використання законів щодо прав людини в суспільстві, але робити якісь остаточні висновки ще зарано [5].

Третім явищем слід вважати внутрішньо-суспільну перебудову щодо сприйняття законів про права людини. Десятилітній процес перебудови відносин між державою та громадським сектором у відносини партнерства створив роздвоєння в суспільстві Сполученого Королівства. Ішканіан А. зазначає, що «незважаючи на довгу історію агітації громадянського суспільства в Англії, її чесність ставиться під сумнів одразу на кількох рівнях» [6]. Закон про лобіювання, Закон про правову допомогу, винесення покарань і покарання правопорушників (LASPO) 2012 року, обмеження на втручання третьої сторони та судовий контроль в Законі про кримінальне правосуддя та суди 2015 року, а також застереження про захист прав адвокатури в державних контрактах – всі ці закони сприяли загостренню питань щодо їх використання громадськими організаціями [7].

Десятилітня суспільна дилема щодо можливого скасування Закону про права людини ставить під сумнів легітимність використання цього закону, що в свою чергу сприяє створенню негативного підґрунтя використання законів та підходів, що ґрунтуються на правах людини [8]. Це все ще більше ускладнюється плутаниною навколо питань благодійності та прав людини, що виникають у Великобританії останнім часом [9]. Існуючі дослідження, як правило, пояснюють цю дилему скептицизмом до всього «європейського»; амбівалентність

конституційного ладу Великобританії щодо судового захисту прав людини; ширші соціологічні чинники, такі як макрорівні зміни у карній та соціальній політиці [10]. Децентрализовані адміністрації Великобританії також мають різні політичні сфери та культури, які слід враховувати у цьому контексті [11].

Дослідження існуючої літератури та інших джерел, дає змогу проаналізувати, як саме розвивалася ситуація у Сполученому Королівстві з точки зору використання та застосування законів та нормативно-правових актів, заснованих на правах людини, їх порівнянні, а також визначити наявні проблеми.

Закон про права людини 1998 року (HRA) набув чинності у 2000 році на території Сполученого Королівства. HRA інкорпорує Європейську конвенцію з прав людини і основоположних свобод (ЄКПЛ) у національне законодавство. Закон, як кажуть у Великобританії, «приніс права додому», полегшивши доступ до судового оскарження рішень, які були прийняті державними органами, та притягнення до відповідальності тих осіб, які відповідальні за прийняття таких рішень [12]. Покладаючи більш конкретні юридичні обов'язки на державні органи, це відкрило шлях, який громадські організації могли потенційно використовувати для захисту прав вразливих суспільних груп [13].

Слід звернути увагу і на застосування правової мобілізації в межах юрисдикції законів про права людини на території Великобританії. Закон про рівність 2010 року об'єднав захист від дев'яти різних форм дискримінації в одному законі. Великобританія є прикладом того, як правова мобілізація сформувала законодавство ЄС про рівність що, в свою чергу, сформувало національне тлумачення правової мобілізації та практику її застосування [14].

Правова мобілізація, яка заснована на інших видах законів, була менш вивчена в контексті Великобританії, хоча є докази застосування правової мобілізації, в інших сферах загального права: наприклад, громадські організації мобілізували закон на основі

права громади щодо місцевого планування та трудового законодавства.

У сфері кримінального судочинства деякі дослідження розглядають, як саме організації співпрацюють один з одним з приводу притягнення осіб до кримінальної відповідальності та потенційну роль такої взаємодії у реформі кримінального судочинства [15]. Також існує цікава діяльність організацій громадського сектору у сфері права громадського опікування з використанням, наприклад, Закону про опіку 2014 року, Закону про дітей 1989 року та Закону про дітей та сім'ї 2014 року [16]. Однак, порівняно обмежений аналіз використання закону громадськими організаціями у Великобританії не дає змогу дійти чітких висновків з цього приводу, а основні джерела правової інформації сформовані на основі приватного права, такого як м'яке, майнове та договірне право, і якщо з майновим та договірним більш-менш зрозуміло, м'яке право є дещо відокремленим від певної правової сфери.

М'який закон – це набір квазіюридичних інструментів, які можуть не мати юридично обов'язкової сили або їхня обов'язкова сила слабша, ніж традиційні механізми «твердого» права. Це стосується також й способів державного управління. Нещодавні дослідження, проведені в США щодо громадських організацій та дослідження дії м'якого права в ЄС були зосереджені на можливостях використання цих необов'язкових норм як прив'язки для правової мобілізації та/або результату використання закону для соціальних змін [17]. Досліджень щодо використання принципів м'якого права в контексті Сполученого Королівства відносно мало, за винятком початкових досліджень щодо того, як недержавні установи застосовують керівні принципи ООН щодо бізнесу та прав людини.

М'який закон також стосується міжнародних договорів, учасником яких є Сполучене Королівство, але які поки що не були включені у внутрішнє законодавство, або які перебувають в процесі включення. У своєму

дослідженні впливу міжнародного права Бет Сіммонс зазначає, що внутрішні політичні суб'єкти можуть звертатися до авторитету договору, для того щоб тиснути на уряд для покращання своїх функцій. Цей тиск може застосовуватися як через офіційні канали, такі як суспільні та політичні виклики суб'єктам державної влади, так і через неформальні канали, такі як мобілізовані соціальні рухи [18]. Дослідження задокументували багато різних способів, якими громадські організації використовують міжнародні норми прав у своїй діяльності, нарощуючи свій суспільно-правовий вплив [19].

Важливими змінами, які виникли внаслідок застосування м'якого закону, є створення процедур, які врегульовують доступ до суду для громадських організацій, а також структурують можливості та обмеження, з якими стикаються волонтерські організації. У Великобританії існує міцна основа юридичних та соціально-правових досліджень щодо постійних правил, а нещодавні дослідження підтверджують позитивні зміни щодо здійснення правосуддя в шотландських судах [20].

Правила щодо того, хто несе судові витрати, також мають значення при формуванні судових позовів громадськими організаціями. За звичайних обставин, згідно з англійським законодавством, сторона, яка прогала судовий процес сплачує гонорар стороні-переможця. Це означає, що ризики та потенційні витрати на судовий процес у Сполученому Королівстві, як правило, набагато вищі, ніж в інших юрисдикціях. Зростає занепокоєння як вчених, так і практиків щодо проблем доступу до правосуддя, які виникли внаслідок впливу нещодавніх політичних змін, які виникли на фоні Brexit та Covid-19 [21].

Втручання третьої сторони є одним із способів, за допомогою якого особа чи організація, не залучена до судової справи, може подати до суду спеціальну інформацію чи експертизу. З цього приводу варто розглянути посібник з Публічного права – «Втручання третьої сторони: практичний посібник», в якому зазна-

чено, що знання громадських організацій про те, як конкретні рішення впливають на суспільно-вразливі групи населення можуть у значній мірі допомогти суду [22].

Дослідження географічних факторів поставило під сумнів, чи задовольняються ширші потреби регіональних громад у публічно-правових питаннях за рахунок децентралізації юрисдикції адміністративного суду [23]. Сьогодні у Сполученому Королівстві виникла стурбованість щодо надання юридичних консультацій із соціального забезпечення у великих районах Англії та Уельсу [24]. Дослідження також вказує на обмежений політичний контекст як правової мобілізації, так і законодавчої реформи в Північній Ірландії, особливо щодо рівності та пов'язаних із цим питань добробуту населення [25].

Проводячи аналіз програм фінансування, які засновані на правах людини, варто пам'ятати, що використання закону у Сполученому Королівстві коштує дорого в будь-якому випадку. Закон про правову допомогу та покарання правопорушників 2012 року (LASPO) різко змінив глибину та широту надання правової допомоги в Англії та Уельсі. У справах сімейного права більше не надається правова допомога, якщо немає доказів домашнього насильства, а більшість справ щодо житла, боргу, соціального забезпечення, тюремного права та імміграційних справ (за деякими обмеженими винятками) також більше не підлягають фінансуванню. Для юридичних громадських організацій в Англії та Уельсі можливість використання фінансової правової допомоги для сприяння іншим видам юридичної діяльності була обмежена, так само як були обмежені види юридичних консультацій та їх представництв [26]. Група зацікавлених сторін громадських організацій нещодавно окреслила нагальну потребу в переоцінці скорочень до Комісії з питань правосуддя, особливо для вирішення «проблемних кластерів» [27]. У порівнянні, рівень правової допомоги в Північній Ірландії в основному залишився на тому ж рівні, хоча пропонувалося скорочення

правової допомоги у даному регіоні. У Шотландії відбулося набагато менше скорочення витрат, але, тим не менш, залишаються побоювання щодо майбутнього фінансового забезпечення [28].

Відносно новим явищем щодо фінансування громадських організацій є залучення третьої сторони для фінансування судових процесів з боку громадськості, часто з використанням онлайн-платформ [29]. У нещодавній роботі Джо Томлінсон стверджує, що в деяких випадках краудфандинг може вирішити дилему браку ресурсів. Однак він також обережно відзначає численні ризики, притаманні використанню краудфандингу. Деякі з них особливо актуальні для організацій громадського сектору: невизначеність щодо витрат іншої сторони; репутаційні ризики; вузький або широкий характер участі; потенційні ризики того, що спонсори мають бути визначені в судах та/або нести відповідальність за подальші витрати; і ризик того, що уряд може сприйняти ефективний краудфандинг як індикатор того, що державні кошти (наприклад, юридична допомога) не потрібні [30].

Висновки. Підсумовуючи зазначене, відмітимо, що дослідженням структурних і процедурних питань доступу до правосуддя та фінансування державних програм, що стосуються прав людини, приділялось багато уваги як науковцями, так і практиками, що відображає позитивні зрушення в цій сфері за останнє десятиліття. Аналізуючи використання законодавства про права людини, фінансування та рефінансування державних програм стосовно прав людини, політико-правові явища у формуванні соціальної політики можна виділити п'ять основних прогалів у цій сфері. Перша прогалина – це види законодавства, якими керуються у своїй діяльності громадські та волонтерські організації. Існує відносна нестача розуміння: міри використання та цінності використання тих чи інших видів права – наприклад, сімейного, трудового, житлового та ін; мобілізація механізмів м'якого права; масштаби та вплив використання різних між-

народно-правових норм та міжнародно-правових механізмів. Рівень впливу громадських організацій на прийняття суспільно-політичних рішень залишається мінімальним. Друга прогалина – це порівняльні дослідження щодо використання права у Великобританії. Здається очевидним, що в деяких частинах Великобританії порівняльні дослідження щодо використання права успішно використовуються, а в інших – ні. Контекстуальні соціально-політичні проблеми та географічні фактори створюють як можливості, так і перешкоди для використання права. Третя прога-

лина – характеристика та взаємовідносини між громадськими організаціями. Низка факторів, притаманних громадським організаціям і відносинам між ними може сформувати їхню схильність до правозахисного підходу або використання закону у своїй цілях. Четверта прогалина – це відносини громадських організацій з владою, з такими як центральний та місцеві уряди. П'ята прогалина – взаємодія використання закону та інших тактик соціальних змін, адже закон не буде ефективним, якщо його використовувати ізольовано, важливо оцінити вплив використання закону.

Анотація

У статті досліджується ефективність застосування нормативно-правових актів, заснованих на правах людини у Сполученому Королівстві Великої Британії. Останні наукові дослідження показують, що громадські організації, які розглядають використання нормативно-правових актів, що закріплюють права людини, сьогодні стикаються з унікальними соціально-політичними викликами. Сьогодні ключову роль у формуванні ландшафту соціальної політики Великої Британії відіграють чотири політично-правових явища:

1. Вплив політики жорсткої економії, як з точки зору доступу до правосуддя, так і з точки зору масштабів та розповсюдження неблагополуччя і дискримінації.
2. Мінливий політично-правовий ландшафт, викликаний невизначеністю щодо «Brexit» – виходу Великої Британії з ЄС.
3. Зростання правових питань щодо прав людини і громадянина.
4. Скорочення правового простору для громадських суспільних організацій.

Дослідження, наведені у статті показують, що сьогодні існує ряд факторів, які громадські організації повинні враховувати з точки зору використання законів, заснованих на правах людини. Деякі з цих факторів суспільство розуміє та сприймає краще, ніж інші. Ці фактори включають: типи законів, на які спираються громадські організації Великобританії; структурні чинники – різні способи використання закону, зокрема участь у судовому процесі, які мають свої переваги, недоліки та витрати з точки зору можливості доступу до суду, ризики витрат та можливості обміну судового досвіду; кількість ресурсів: різке скорочення юридичної допомоги в Англії та Уельсі обмежило види юридичних консультацій та їхніх представництв, а також обмежило громадські організації з точки зору використання фінансової правової допомоги для створення основи щодо сприяння іншим видам юридичної діяльності; характеристики та відносини між громадськими організаціями: специфічні організаційні характеристики та відносини, які громадські організації мають один із одним (у тому числі з урядом) можуть сформувати ймовірність успішного використання законів, заснованих на правах людини.

Краще розуміння нюансів співпраці та побудови партнерства у Великобританії допомагає визначити як можливості, так і обмеження цього підходу і в Українському суспільно-правовому секторі.

Ключові слова: права людини, громадські організації, Brexit, політика жорсткої економії, м'яке право.

Leshchenko O.V. On the legal regulation of human rights in Great Britain

Summary

The article examines the effectiveness of the application of human rights-based regulations in the United Kingdom. Recent research shows that civil society organizations that consider the use of human rights regulations today face unique socio-political challenges. Today, four political and legal phenomena play a key role in shaping the landscape of British social policy:

1. The impact of austerity policies, both in terms of access to justice and in terms of the scale and prevalence of disadvantage and discrimination.
2. The changing political and legal landscape caused by uncertainty about Brexit, the UK's exit from the EU.
3. Rising legal issues regarding human and civil rights.
4. Reduction of legal space for public organizations.

The research presented in the article shows that today there are a number of factors that NGOs must take into account in terms of the use of human rights-based laws. Some of these factors are better understood and perceived by society than others. These factors include: the types of laws on which UK civil society organizations are based; structural factors - different ways of using the law, in particular participation in litigation, which have their advantages, disadvantages and costs in terms of access to court, risk costs and opportunities to share judicial experience; number of resources: the sharp decline in legal aid in England and Wales has limited the type of legal advice and representation, as well as limited public organizations in terms of using financial legal aid to provide a basis for promoting other legal activities; characteristics and relationships between CSOs: The specific organizational characteristics and relationships that CSOs have with each other (including with the government) may lead to the likelihood of successful use of human rights-based laws.

A better understanding of the nuances of cooperation and partnership building in the UK helps to identify both the opportunities and limitations of this approach in the Ukrainian social and legal sector.

Key words: human rights, public organizations, Brexit, austerity policy, soft law.

Список використаних джерел:

1. Amnesty International (2016) *Cuts That Hurt: The Impact of Legal Aid Cuts In England on Access to Justice*. London: Amnesty International.
2. Vanhala, L. and J. Kinghan (2018) *Literature Review on the Use and Impact of Litigation to Effect Systemic Change*. London: the Public Law Project and Lankelly Chase Foundation.
3. Byrom, N. (2013) *The State of the Sector: The impact of cuts to legal aid on practitioners and their clients* (Warwick: Centre for Human Rights Practice). Thomas, R. and J. Tomlinson (2017) «Mapping current issues in administrative justice: austerity and the 'more bureaucratic rationality' approach.» *Journal of Social Welfare and Family Law* 39(3): 380-399. See also Warwick University's repository of reports on the impact of public spending cuts across the UK at: <https://warwick.ac.uk/fac/soc/law/research/centres/chrp/spendingcuts/resources/reports-uk/>
4. Liberty & Amnesty International (2018), *Joint Briefing for Second Reading: Leaving without losing: protecting human rights in the EU (Withdrawal) Bill* at: <https://www.amnesty.org.uk/files/Liberty-AIUK-brief-2ndreading-Brexit.pdf>. See also Scottish Council for Voluntary Organisations (SCVO), 'Scottish Declaration on Human Rights' at: <https://humanrightsdeclaration.scot/thedeclaration>
5. Hilson, C. (2018) "The Impact of Brexit on the Environment: Exploring the Dynamics of a Complex Relationship" *Transnational Environmental Law*

6. Ishkanian, A. (2018) "From Consensus to Dissensus: The Politics of Anti-austerity Activism in London and its Relationship to Voluntary Organizations." *Journal of Civil Society* 14(1): 5.
7. Crowther, N. (2015) *Better use of the law and human rights by the voluntary sector*. London: Baring Foundation. See also Low-Beer, R and Tomlinson, J. (2018) *Financial barriers to accessing judicial review*. London: The Public Law Project (2018), Moriarty, M and Sibley C. (2015) "Counting the True Costs of Section 87 of the Criminal Justice and Courts Act 2015". *Judicial Review* 20(3): 147.
8. Alston, P. (2017) "The Populist Challenge to Human Rights." *Journal of Human Rights Practice*. 9(1): 1–15; Greene, A. (2017) "The Human Rights Act in a Culture of Control." In Smyth, C. and R. Lang (eds), *The Future of Human Rights in the UK*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Press, pp. 4-26; Maiman, RJ. (2008) "'They all have different policies, so of course they have to give different news': Images of Human Rights Lawyers in The British Press." In: Sarat A and Scheingold S (eds), *The Cultural Lives of Cause Lawyers*. Cambridge: Cambridge University Press.
9. For leading cases on political purpose see *McGovern v AG* [1981] 3 All ER 493 and *The Human Dignity Trust v Charity Commission* CA 2013/0013. HDT illustrates how the Charity Commission may view human rights related purposes as political. The appeal tribunal found however that where activities are engaged in promoting human rights and upholding, rather than changing, the law they fall outside of those envisaged political by McGovern.
10. Greene, A. (2017) "The Human Rights Act in a Culture of Control." In Smyth, C. & R. Lang (eds), *The Future of Human Rights in the UK*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Press, pp. 4-26; Struthers, A. (2017) "Teaching British Values in Our Schools: But Why not Human Rights Values?" *Social & Legal Studies* 26(1): 89-110.
11. Donald, A. and E. Mottershaw (2009) *Poverty, inequality and human rights: Do human rights make a difference?* York: Joseph Rowntree Foundation.
12. Leigh, I. and R Masterman (2008) *Making Rights Real: The Human Rights Act in its First Decade*. Oxford: Hart Publishing.
13. Crowther, N. (2015) *Better use of the law and human rights by the voluntary sector*. London: Baring Foundation; Donald, A. and E. Mottershaw (2014) *Identifying Human Rights Stories: A Scoping Study*. London: Thomas Paine Initiative.
14. Alter, K. and J. Vargas (2000) "Explaining variation in the use of European litigation strategies." *Comparative Political Studies* 33(4): 452-82; Vanhala, L. (2018) "Shaping the Structure of Legal Opportunities: Environmental NGOs Bringing International Environmental Procedural Rights Back Home." *Law & Policy* 40(1): 110-127.
15. Roberts, S. and L. Weathered (2008) "Assisting the Factually Innocent: The Contradictions and Compatibility of Innocence Projects and the Criminal Cases Review Commission." *Oxford Journal of Legal Studies* 29: 43-70.
16. See for example Clements, L. (2017) *Accessing Public Services Toolkit: A Problem Solving Approach*. Cerebra.
17. Jacquot, S. and T Vitale (2014) "Law as Weapon of the Weak? A Comparative Analysis of Legal Mobilization by Roma and Women's Groups at the European Level." *Journal of European Public Policy* 2014, 21(4): 587-604.
18. Simmons, B. (2009) *Mobilizing for Human Rights: International Law in Domestic Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
19. See e.g. Children's Rights Alliance for England (2017) *Barriers and solutions to using children's rights approaches in policy*. London: CRAE.

20. Vanhala, L. (2012). "Legal opportunity structures and the paradox of legal mobilization by the environmental movement in the UK." *Law & Society Review*, 46(3): 523-556; Vanhala, L. (2018) "Shaping the Structure of Legal Opportunities: Environmental NGOs Bringing International Environmental Procedural Rights Back Home." *Law & Policy* 40(1): 110-127.
21. Hickman, T. February 9 2017. "Public Law's Disgrace." *UK Constitutional Law Blog*.
22. The Public Law Project (2008) *Third Party Interventions: A Practical Guide*. London: Public Law Project; The Public Law Project (2014) *Guide to Strategic Litigation*. London: Public Law Project.
23. Nason, S. and M. Sunkin (2013) "The Regionalisation of Judicial Review: Constitutional Authority, Access to Justice and Specialisation of Services in Public Law." *The Modern Law Review* 76(2): 223-253; Nason, S. November 16 2016. "Justice outside London? A Update on 'Regional' Judicial Review." *UK Constitutional Law Blog*.
24. The Law Society of England and Wales (2016) *Parliamentary Brief: Legal aid deserts in England and Wales*. London: The Law Society.
25. Harvey, C. (2012) "Contextualised Equality and The Politics of Legal Mobilisation: Affirmative Action in Northern Ireland." *Social and Legal Studies* 21: 23-50; Tomlinson, M. (2016). "Risking peace in the 'war against the poor'? Social exclusion and the legacies of the Northern Ireland conflict." *Critical Social Policy* 36(1): 104-123.
26. The Low Commission (2014) *Tackling the Advice Deficit*. London: The Legal Action Group; The Low Commission (2015) *Getting it Right in Social Welfare Law: The Low Commission's follow-up report*. London: The Legal Action Group.
27. Law Centres (2017) *Post Implementation Review of the Legal Aid, Sentencing and Punishment of Offenders Act 2012*, Memorandum to the Justice Select Committee. Available at: www.lawcentres.org.uk/asset/download/619
28. Northern Ireland Audit Office (2016) *Managing Legal Aid*. Belfast: Northern Ireland Audit Office; Law Society of Scotland (2015) *Legal Assistance in Scotland: Fit for the Twenty First Century*. Edinburgh: Law Society of Scotland.
29. Tomlinson, J (2018) "Crowdfunding and Public Interest Judicial Review: A Risky New Resource for Law Reform". Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3106355> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3106355>.
30. Tomlinson, J (2018) "Crowdfunding and Public Interest Judicial Review: A Risky New Resource for Law Reform". Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3106355> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3106355>.